

onder de titel *Wandelingen door Nederland*. In het deel dat in 1878 verscheen, beschrijft hij onder meer een wandeling door Rotterdam-Zuid. En wat schreef dominee Craandijk over Zuid?

'En wat de rechteroever der Maas niet meer geven kan, - ruimte tot verdere uitbreiding, - dat wacht zij op den linkeroever, waar de bouw eener nieuwe stad wordt voorbereid.'

Tegen het einde van de negentiende eeuw had Rotterdam-Zuid veel weg van een onontgonnen gebied waar de pioniers en de avonturiers een middel van bestaan zochten. Daarheen trokken dus de mannen en vrouwen die er niet vies van waren de handen uit de mouwen te steken om met een mes dat aan twee kanten snijdt een bestaan voor zichzelf op te bouwen en Rotterdam op te stoten in de vaart der volkeren.

Ik wil het vooral hebben over de bewoners van Rotterdam-Zuid. Dit stadsdeel vertoont in zijn geschiedenis en zijn ontwikkeling in veel opzichten overeenkomsten met die van het Amerikaanse Wilde of Verre Westen. Deze verre oorden werden bevolkt door mensen die in het oude Europa huis en haard hadden achtergelaten, die hun schepen figuurlijk achter zich hadden verbrand, die in het oude land geen toekomst meer hadden of geen toekomst meer zagen, kortom door mensen die een wereldreis maakten in de overtuiging dat aan de andere kant van de wereld het geluk op hen lag te wachten. Die mensen wisten ook dat zij hard moesten werken om dat geluk te bemachtigen. De mensen die zich op het Amerikaanse continent vestigden, waren voortrekkers in de ware zin van het woord, die de grenzen steeds verder verlegden. Op Rotterdam-Zuid was, en is, het in wezen van hetzelfde laken een pak.

Van heinde en verre kwamen zij naar de linker Maasoever om daar hun geluk te zoeken. Zij waren de meest avontuurlijke, de meest doortastende landgenoten. Zij hadden een gevaarlijke reis ondernomen over ongebaande wegen en wild stromende rivieren om hun doel, Rotterdam-Zuid, het beloofde land aan de Nieuwe Maas, te bereiken.

De nieuwe Rotterdammers waren van heel diverse pluimage, maar zij hadden één karaktertrek gemeen: ze waren niet lui. Men vond al gauw werk: havens graven en op schepen werken, of huizen bouwen en straten aanleggen. Of men ging varen.

Dat de nieuwe bewoners van Rotterdam-Zuid en de bevolking van